

GEOGRAFI

Formål

Faget geografi er et forholdsvis nyt fag i skolen, men som disciplin er det gammelt. Den første form for faget var udelukkende rejsebeskrivelsens. Herfra har det over opremsning af seværdigheder og navne udviklet sig til i dag at være et fag, der tjener til at give forståelse af jorden som boplads for mennesker og af, hvorledes disse udnytter mulighederne.

Ved fagets tilrettelæggelse i barneskolen må man fastholde det hovedsigte, at geografi skal tjene til forklaring af menneskenes liv og virke. I de yngste årgange må barnets umiddelbare omgivelser drages ind i undervisningen, og barnet må fornemme faget som noget livsnært og velkendt. I de efterfølgende skoleår, hvor en stadig udvidelse af stoffet finder sted, bør hoved-

sigtet i undervisningen stadig være samspillet mellem naturforholdene i Jordens forskellige egne og menneskenes arbejds- og livsvilkår.

Faget vil således ikke alene tjene til at uddybe barnets kendskab til de rent geografiske grundforhold, men tillige bibringe barnet forståelse af folkeslagenes egenart og deres indbyrdes materielle og menneskelige afhængighed. Faget giver herved rige muligheder for at vække børnenes erkendelse af folkeslagenes ligeberettigelse og de værdier, der knytter sig til forskellige kulturer uanset race, sprog og religion, og kan i det hele yde et væsentligt bidrag til bestræbelserne for at udvikle den følelse af samhørighed med andre nationer, som er nødvendig for vor kulturs beståen.

Indhold og omfang

1.-7. skoleår.

1. og 2. skoleår.

Se kapitel 4, side 45.

3. skoleår.

Danmark med Færøerne og Grønland.

Endvidere foreslås medtaget emner til almen geografisk orientering. Som eksempler kan nævnes *bondens liv i forskellige egne af Jorden, det daglige brød og menneskenes husdyr*.

Et kendskab i store træk til Jordens vig-

tigste navnestof (verdensdele, verdenshave, enkelte stater og lande, større byer o. l.) vil samtidig kunne opnås.

Den egentlige geografiundervisning begynder i 3. skoleår. Eleverne på dette alderstrin er videbegærlige og holder af at samle på billeder og materiale, der angår undervisningen.

Det er ikke de almene geografiske love og regler, der interesserer, men tingene i sig selv. Undervisningen bør derfor være

afgjort konkret. Børnene vil gerne høre fortællinger om deres eget land og fremmede egne. Fortællingerne bør knyttes til kort, billeder eller andet materiale.

De anførte emner af alment geografisk indhold skulle tjene til gennem en sammenligning med kendte hjemlige forhold at give et elementært udsyn over Jorden og menneskene og allerede her lægge en spire til forståelse af andre folkeslag. Et emne som »bondens liv i forskellige egne af Jorden« kan således give anledning til at vise karakteristiske forhold på dette område hentet fra dyrkningsmetoder, arbejdsredskaber, boligforhold m. v. Under emnet »det daglige brød« omtales vigtige kornarter som rug, hvede, majs og ris. »Menneskets husdyr« kan omfatte typer som koen, hesten, æslet, kamelen, hunden o. a.

4. skoleår.

Norden uden for Danmark. Emner til almen geografisk orientering.

Eksempelvis kan foreslås *boliger i forskellige egne af jorden* (telte, boliger i tropene og arktiske egne, huse, gårde, storbyens boliger), *vandets betydning* (vandet i den daglige husholdning, vanding, sammenligning mellem egne, hvor vand i overfladen er en selvfølge, og egne, hvor det er en daglig kamp at få det nødvendige vand til livets ophold), *klædedragten under forskellige himmelstrøg, livet i en kulmine, en fabrikk, en havneby, handels- og flyveruter.*

Orientering i store træk i verdensgeografiens navnestof gennem kortøvelser.

Hos eleverne på dette alderstrin findes normalt en begyndende kritisk sans og anlæg for sammenligning. Man fortsætter linjen fra 3. skoleår med anskuelsesprincippet, men går et skridt videre til den egentlige geografi ved at indøve *tids- og rumbegreb* gennem følgende emner: *Jordens gang omkring solen, dens drejning om sig selv, dag og nat, årstider*; selvsagt må gennemgangen være meget elementær.

Kortets målestok bruges, og dets vigtig-

ste signature]: læres. De geografiske begreber bør om muligt belyses ved billedgennemgang, hvorefter iagttagelserne overføres til kortet. Hellere færre områder gennemgås grundigt end mange overfladisk. Vigtige træk af klimalæren gennemgås ved sammenligning mellem Danmarks, Norges, Sveriges og Finlands klimatyper.

5. skoleår.

Europa (undtagen Norden og Sovjetunionen) og Afrika.

Det anbefales at inddele stoffet i områder, der naturligt hører sammen med hensyn til geografiske vilkår. For Europas vedkommende foretages f. eks. en inddeling i *Vesteuropas industriområder, Centraleuropas bjerglande, de østeuropæiske lande og Middelhavsområdet*. I forbindelse med Middelhavsområdet er det naturligt at gennemgå *Nordafrika*.

Når de fælles geografiske forhold er gennemarbejdet, opnår man dels en forenkling (med hensyn til klima og erhvervsmuligheder for hele området), dels et grundlag for forståelsen af de fælles betingelser for folkernes livsvilkår i de pågældende egne, også historisk set. På denne måde kan man f. eks. søge at belyse forudsætningerne for *Middelhavsk kulturerne*.

Resten af Afrika inddeles også i områder, f. eks. *Sahara, Centralafrika og Sydafrika*. Ikke alt kan tages med, man må nøjes med hovedtyper af landskaber. Disse gennemgås grundigt, idet man tager et bestemt afgrænset område som udgangspunkt. Herved skulle bl. a. begreber som *ørken, savanne og regnskov* kunne tages op på dette trin og gælde som typer også for den øvrige verden.

6. skoleår.

Sovjetunionen. Asien. Sydamerika. Australien.

Eleverne er nu så udviklede, at almindelige verdensproblemer begynder at interessere, og behandlingen af disse er ofte et udmærket udgangspunkt for undervisningen; herved vækkes interessen, og tanke-

gangen kan føres videre ud til landenes geografiske forhold.

En udfyldende definition af et geografisk begreb er altid vanskelig at give, ligesom det er vanskeligt at generalisere, når det drejer sig om geografiske forhold. Det tilrådes derfor, at man holder sig til konkrete eksempler, der først gennemarbejdes ved hjælp af bog, billeder og kort, hvorefter et sammendrag, der svarer til elevernes standpunkt, foretages.

Der lægges vægt på emner, der belyser landenes afhængighed af og betydning for hinanden.

Som eksempler på områder, der egner sig, kan nævnes: *Asiens muhamedanske områder, Monsunisien, Ostindien, Andesbjergene, La Plata-området.*

7. skoleår.

Danmark, herunder Færøerne og Grønland, med særligt henblik på tilknytningen til Norden og forbindelsen med den øvrige verden.

Landenes indbyrdes afhængighed (herunder behandling af FN). Nordamerika.

Det kan anbefales, at man begynder med en gennemgang af Danmarks beliggenhed og undersøger de fordele og ulemper, der knytter sig hertil.

Havets betydning omtales m. h. t. klima, samfærdsel, handel og fiskeri, ligeledes *beliggenheden* ved Europas tætbefolkede industriområder, *Store-Bælt* og *Øresund* som forbindelsesveje til Østersøen og de store landområder mod øst. Under gennemgangen af Færøerne og Grønland belyses den historiske baggrund for tilknytningen til Danmark, og det er af afgørende vigtighed, at der gives et nutidigt billede af disse landsdeles kulturelle og erhvervsmæssige

udvikling. Begrebet Norden uddybes m. h. t. sprog, historie, regeringsform, næringsveje og kultur. Det anbefales at tage naturforholdene som fællesemne, de øvrige forhold hver for sig i de forskellige lande. Foreningen Norden og dens bestræbelser behandles. Det vil her være naturligt at behandle de praktiske resultater af den indsats, der gøres rundt om i verden af FN og dets særorganisationer.

Der vil således være gode muligheder for på en levende og anskuelig måde at vise, hvorledes f. eks. Verdenssundhedsorganisationen, UNICEF, UNESCO og FAO virker i forskellige dele af verden. Det vil være af stor værdi, at arbejdet i geografitimerne, hvor det er muligt, tager sigte på at fremme mellempfolkelig forståelse.

Udvalget finder det i den forbindelse meget ønskeligt, at der tilvejebringes et godt samarbejde mellem undervisningen i geografi og i historie. De to fag bør i videst mulig udstrækning supplere og støtte hinanden.

Stoffet er i 6. og 7. skoleår ret omfattende, og ikke alt kan behandles lige grundigt. Det kan derfor anbefales, at mere almene emner tages som fællesarbejde under lærerens direkte vejledning, medens andre dele af stoffet stykkes ud i elevopgaver, og at eleverne her giver en kort redegørelse for deres resultater. En sammenfattende oversigt kan så foretages med klassen som helhed.

Som almene emner kan eksempelvis anføres: *naturforhold, beliggenhed, sprog og kultur*. Som elevopgaver en grundigere gennemgang af vigtigere områders *næringsveje, befolkning og byer*, belyst ved udfyldning af konturkort sammenlignet med atlasets oplysninger.

8. og 9. klasse.

Med hensyn til geografiundervisningen i 8. og 9. klasse henvises til de i det særlige kapitel om disse klasser anførte betragtning-

er. Det fremgår heraf, at: det i forbindelse med de emner, der hentes fra arbejds- og erhvervslivet, vil være naturligt at gennem-

gå nogle af de geografiske områder, hvorfra vigtige råstoffer hentes. En regionalgeografi, der følger disse retningslinjer, bør suppleres med en gennemgang af den almindelige geografi. Der foreslås eksempelvis følgende fordeling:

8. klasse.

Universet. Jordens form og størrelse, glo-

bus og kort. Jordens overflade, klima- og plantebielter.

9. klasse.

Mennesket som geografisk faktor. Vekselvirkning mellem kultur og natur. Erhvervskulturens hovedtyper (samlere, jægere, fiskere, nomader, agerbrug, industri-kultur). Race, sprog og religion.

Realafdelingen.

1. realklasse.

Universet. Jordens form og størrelse; globus og kort. Jordens overflade, klima- og plantebælter. Mennesket som geografisk faktor. Vekselvirkning mellem kultur og natur; erhvervskulturens hovedtyper (samlere, jægere, fiskere, nomader, agerbrug, industrikultur). Race, sprog og religion.

Både de natur- og kulturgeografiske emner belyses ved gennemgang af regionalgeografiske områder.

2. realklasse.

Menneskenes fremstilling af næringsmidler og brugsprodukter.

A. Landbrugsområder og deres geografiske forudsætninger, herunder stivel-

ses-, sukker-, kautsjuk- og olieplanter samt planter, der anvendes til frembringelse af nydelsesmidler. Husdyrbrug. Fiskeri.

B. Industriområder og i forbindelse hermed vigtige metaller, tekstiler, træ, kunststoffer og kemikalier.

C. Energikilder: kul, vand, olie, atomenergi.

Til belysning af ovenstående emner kan tages områder fra regionalgeografien.

3. realklasse.

Danmarks geografi med hovedvægt på erhvervsgeografien. Verdenshandelen.

Friere regionale emner.

Metoder og hjælpemidler

Metoder.

I det foregående er der peget på de vigtigste hovedlinjer i geografiundervisningen og det mål, som undervisningen sigter imod. For den enkelte lærer er der frihed til at vælge mellem metoder og hjælpemidler og tilrettelægge undervisningen på den måde, der forekommer mest hensigtsmæssig. En beskrivelse af fagets metode og hjælpemidler må derfor blive af vejledende karakter.

Få fag giver så store muligheder for en *selvstændig arbejdsform* som geografi, og

disse muligheder bør udnyttes i vid udstrækning. Elevernes aktive indstilling til arbejdet bør derfor stadig være det primære i undervisningen. Man bør tilstræbe, at så meget som muligt foregår på skolen, dvs. at man bør vælge en arbejdsform, der kræver aktivitet af alle elever, hvad enten læreren danner midtpunktet, eller man vælger mere individuelle arbejdsformer.

Det anbefales, hvor det kan lade sig gøre, at stoffet samles i områder, der naturligt hører sammen, f. eks. på grund af

klima, overfladeforhold, erhvervsmuligheder, kulturelle forhold m. v. Det kan virke sløvende ved hvert land at begynde med grænser, naturforhold osv. for altid at slutte med befolkning og byer. På den anden side må man undgå usikkerhed. Derfor vil en oversigt til sidst altid være af betydning.

Da faget i høj grad har aktualitetens præg, bør dette udnyttes i undervisningen. Avisens reportage kan give velegnede udgangspunkter for drøftelse med børnene, der i det hele har lyst til at berette om det righoldige geografiske stof, der daglig møder nutidsbarnet i presse, gennem film, i fjernsyn, i radio, ved kontakt med udlændinge, på rejser o. l. I jo højere grad der kan knyttes kontakt mellem barnets naturlige interesse for faget og undervisningen, desto større mulighed er der for en levende tilegnelse af stoffet.

Faget har udstrakt berøring med en række af skolens andre fag, og dette forhold bør i høj grad kendetegne undervisningen på samtlige klassetrin.

Børnene bør ikke overbebyrdes med hu-

kommelsesstof. Det er som regel af langt større værdi, at børnene opøves til ved opslag i håndbøger o. l. at finde frem til konkrete oplysninger fremfor at ofre megen tid på et omfangsrigt huskestof.

Det skal dog understreges, at man med henblik på en elementær geografisk forståelse og en sikker orientering bør tilstræbe, at eleverne behersker et konkret kundskabsstof. Ved fastsættelsen af kravene bør der tages hensyn til børnenes forudsætninger og modenhed på de forskellige trin. Navnestoffet bør indskrænkes til det absolut væsentlige.

Ved kontrollen med indlæring af stoffet bør den almindelige enkeltmandsoverhøring indskrænkes til det mindst mulige. Den er tidsrøvende og beskæftiger i bedste fald kun et fåtal af eleverne. Der bør lægges vægt på elevernes mundtlige fremstilling, der kan foregå ved fortælling af egnet stof som korte elevforedrag eller ved billedlæsning. Små skriftlige opgaver kan være formålstjenlige, når de anvendes med mådehold.

Hjælpemidler.

Kortet: Det vigtigste hjælpemiddel i undervisningen er kortet. Allerede på småbørnstrinnet kan et begyndende arbejde med forståelse af kortet finde sted. Kortrids på tavlen i forbindelse med relieffer i sand, flyvefotografier o. l. kan give barnet det første indtryk af kortets funktion. Korttegning over klasselokalet, skolen og dens omgivelser kan indledningsvis tages op.

Efter som undervisningen skrider frem, bør større og større sikkerhed i forståelse af kortsignaturerne tilstræbes, så barnet opøves til i stigende grad at kunne aflæse kortet og drage sine slutninger herudfra.

På de sidste hovedskoletrin bør man i undervisningen inddrage korttyper som varmelinjekort, vindkort, regnkort, plantekort, folkekort o. l.

Kortlæsningsøvelser bør gennemføres på alle klassetrin, ligesom kortudfyldningsopgaver i tilslutning til stoffet kan anbefales. Man bør undgå, at kortet overlæses med navnestof. Formålet med korttegningsøvelserne er at fastslå enkelte konkrete forhold, og eleverne må ikke bruge megen tid til at tegne konturkortet, der anvendes til udfyldningen. Konturkoit eller kortstempler kan benyttes. En simpel fremgangsmåde er at lade børnene tage en kalke på gennemsigtigt papir af et lands eller en landsdels omrids og udfylde den.

Hvert barn bør have sit eget atlas, og de nødvendige vægkort må forefindes.

Elevens bog: Et andet hovedhjælpemiddel i undervisningen er barnets bog. Bogen må være klar og saglig, men tillige så bred

og levende i sin fremstilling, at barnet benytter den som en god læsebog.

Bogen bør være forsynet med et rigeligt og velvalgt billedstof af værdifuldt geografisk indhold og i god udførelse.

Stoffet i lærebogen - både i tekst og billeder - bør give et klart og nutidligt indtryk af folkenes kulturelle og erhvervs-mæssige vilkår, og man bør være opmærksom på den kendsgerning, at visse sider af det geografiske stof hurtigt forældes som følge af udviklingen. »Klicheer« i forbindelse med vurderingen af andre folkeslag bør undgås.

Det er af betydning, at stoffet er ordnet således, at bogen tillige kan tjene som opslagsbog for barnet. Et sagregister er ønskeligt, og det er endvidere en fordel, at bogen indeholder et righoldigt, varieret opgavestof, der kan anvendes til selvstændigt elevarbejde eller til gruppearbejde. Hertil knytter sig store muligheder for at udvikle friere undervisningsformer.

Fortælling, supplerende læsning: Læreren fortælling må selvsagt have en fremtrædende plads i undervisningen på alle klassetrin.

Fagillustrering: Et uvurderligt hjælpemiddel er kridtet og den store tavle. Over for den lærer, der måske på grund af svigtende evner for tegning føler sig distancesret her, kan det ikke understreges nok, at selv ganske enkle smårids og fordringsløse tegninger har deres store værdi i undervisningen.

Billedgennemgang: Da geografiundervisningen bygger på iagttagelse og anskuelse, må gennemgang af billeder få en fremskudt plads inden for undervisningen.

For alt billedmateriale gælder det, at det må være valgt med kritik. Det bør være forholdsvis enkelt. Når der er tale om plancher, bør de være så store, at selv de bageste i klassen kan se vigtige detaljer. Farver øger værdien, når de er naturtro.

Det gælder i geografien som i andre fag: anvendelse af billeder bør ikke henvises til særlige lejligheder som en slags underholdning. De bør indgå i den daglige undervis-

ning som et naturligt led i arbejdet. Det er derfor vigtigt, at gennemgangen af et billede foregår med elevernes medvirken under formlen: »Hvad viser billedet med hensyn til det og det bestemte forhold?«, og ikke det passive: »Her ser I« osv.

De betragtninger, der er gjort gældende for billedet i almindelighed, gælder også *lysbilledet*, der har den store fordel, at det kan fastholdes, mens drøftelsen finder sted.

Film er i høj grad anvendelige i undervisningen, men det er vigtigt, at man anvender dem efter en bestemt plan. Normalt bør en undervisningsfilm kun tage 1/3 af timen. Den bør nøje kendes af læreren, før den vises, og en forudgående orientering er af stor værdi. Under filmens forevisning gives kun få kommentarer, og bagefter gives der eleverne lejlighed til at stille spørgsmål. Individuelt arbejde i form af skriftlige øvelser kan foregå på grundlag af fremvisningen, ligesom en mundtlig efterbehandling kan have sin store værdi.

For at brugen af lysbilleder og film skal være effektiv, anbefales det, at der altid er let adgang til et lokale, der kan mørklægges.

Ved anvendelsen af lysbilleder, film og tonebånd er det afgørende for et forsvarligt pædagogisk udbytte, at de benyttes netop på det tidspunkt, hvor det pågældende stof behandles på klassen.

Arbejdsmaterialer, samlinger: For at det fulde udbytte af undervisningen kan opnås, må de nødvendige arbejdsmaterialer og samlinger forefindes. Materialerne må opbevares, så de er let tilgængelige for klassen, hvad enten undervisningen foregår i et almindeligt klasseværelse eller i et særligt geografilokale.

Landkort: Foruden landkort til den egentlige undervisning bør der findes et Danmarkskort og et Europakort: i samtlige klasser, i lokaler, der anvendes af elever på de højere klassetrin, tillige et verdenskort.

Globus. Tegneglobus.

Læsestof: Klassesæt med geografisk læsestof (bøger, småhæfter), opslagsbøger, billedhæfter o. l. anbringes mest hensigts-

mæssigt i klassens bibliotek, hvor børnene hurtigt kan finde de bøger, der skal bruges.

Sandkasse, modeller, der benyttes ved demonstration af landskabstyper o. l.

Billeder m. v.: Vægbilleder samt en samling af mindre billeder (prospektkort, udklip af blade, brochurer m. v.), der eventuelt kan opbygges af læreren og børnene i fællesskab.

En geografisk samling omfattende naturgenstande og produkter, fremstillede af mennesker i forskellige egne af verden, vil altid have stor interesse. Hvis tingene er givet skolen som gave, bør dette samt gavegiverens navn være anført på selve tingene eller i en fortegnelse over samlingen.

Opslagstavle: Det anbefales, at der findes en tavle af tilstrækkelig størrelse til op-

slag af billeder o. l., der har tilknytning til stoffet. Er der praktiske muligheder derfor, kan sæsonbestemte udstillinger arrangeres. Har man montrere, kan de benyttes til mere permanente illustrationer af landskaber eller vegetationstyper.

Elevens arbejdsbog: Som nævnt giver faget gode muligheder for selvstændigt, interessebetonet arbejde. Der kan være tale om udvidet læsning, fremstilling af korttegning, oversigter, simple grafiske fremstillinger, billedindsamling m. m. Resultatet af elevarbejdet kan samles i en arbejdsbog, der bliver en slags håndbog over elevens arbejde gennem skoleåret.

Om arbejde på læsestue henvises til kapitel 28.